

PER UNCKEL:

Kunskap framför jämlikhet

De socialdemokratiska skolpolitikerna har låtit kravet att skolan skall ge kunskaper stå tillbaka för den sk jämlika socialisationens skull. Detta låg bakom avvecklandet av den tidigare yrkesutbildningen 1971 och är nu drivkraften för en ytterligare utslätning av olika gymnasieutbildningars profil. Riksdagsman Per Unckel, moderaternas talesman i skolfrågor, vill i stället att skolan skall ta vara på elevernas alla förutsättningar. Överge det sammanhållna högstadiet och öka i stället valmöjligheterna och gör inte gymnasieskolan mera enhetlig än i dag, uppmanar författaren.

Den svenska skolan brottas med uppenbara problem. Det är ett faktum som elever, föräldrar och högskola känner till alltför väl, men som de politiker och myndigheter som har ansvaret för skolan på något sätt ändå inte vill låtsas om. Varje debatt om skolans bekymmer bemöts med anklagelser om svartmåleri. Det är en gentemot framförallt eleverna oansvarig attityd.

Det är självklart sant att åtskilligt i den svenska skolan är bra. Inte minst många lärares oppoffrande arbete för att ge den unga generationen bästa möjliga plattform av kunskaper är värd uppriktig beundran.

Skolans bekymmer har litet med lärarna att göra, och särskilt litet med den generation lärare som fått en ordentlig yrkesskolning. Skolans problem har skolpolitiker orsakat. Kunniga lärare har varit en nyttig motvikt.

Fel mål

Roten till det som gått fel har att göra med vilken av skolans alla uppgifter man sätter främst. Trots alla högtidligheter om kunskapers och färdigheters betydelse råder det ingen tvekan om att detta centrala mål för socialdemokraterna fått vika för den sk jämlika socialisationens skull.

Pedagogikprofessorn, socialisten m m Åke Isling utvecklade detta tema på följande sätt vid en socialdemokratisk skolkonferens förra året:

”Den obligatoriska skolan skall sätta den jämlika socialisationen (fostran och skolning för samhällslivet) före den ojämlika kvalificeringen (forstran och

skolning för kompetensnivåer inom arbetslivet).”

Det är denna måluppfattning som är den teoretiska grundvalen för dagens högstadium med få – för att inte säga illusoriska – möjligheter för den enskilde att själv välja studieväg. Ett sådant val skulle nämligen, heter det, riskera att styras i alltför hög grad inte av vad den enskilde innerst vill utan av föräldrarnas sociala förhållanden.

Samma syn på skolans uppgift fick 1971 legitimeras avvecklingen av god yrkesutbildning liksom det nu på 1980-talet tydligen skall vara drivkraften för en ytterligare utslätning av olika gymnasiala utbildningars profil. Onödigt att nämna har naturligtvis njuggheten mot de fristående skolorna en likartad ideologisk förklaring.

Social utjämning

Sätter man den sociala utjämningen främst kan emellertid inte avgörande kunskaps- och färdighetsmål uppnås. Utjämningens kärna är ju att den enskildes personliga förutsättningar såsom dessa i varje givet tillfälle ter sig inte till fullo skall tas till vara.

Resultatet känner vi. Elever som inte vill låta sig omstöpas i den jämlika socialisationens namn ledsnar. I värsta fall slås de ut med allt vad det innebär såväl av missade nödvändiga kunskaper som av förlorat självförtroende. Det sista är faktiskt inte minst viktigt. En ung människa utan självkänsla är en människa utan beredskap att möta världen utanför skolporten.

De som drabbas värst är ”praktikerna”. Men också ”teoretikerna”

rättmätiga krav på den stimulans och den uppmuntran som specialisering innebär negligeras. Här grundläggs de brister som efter gymnasieskolan resulterar i tveksamhet från såväl yrkesliv som universitet och högskolor.

Personliga förutsättningar

Elevernas alla förutsättningar tas alltså inte till vara. Den samlade kunskapsnivån blir därmed lägre än vad den skulle kunna vara och måste vara om Sverige skall kunna hävda sig i den internationella konkurrensen.

Kanske är detta en uppoffring som för skolideologerna framstår som en acceptabel uppoffring för högre syftens skull. Men också för dem som ideologiskt format dagens utbildningsväsende måste det rimligen vara oacceptabelt om dess uppoffringar görs utan att jämlikhetsmålen uppnås.

Dess värre håller vi i dag på att förlora i båda ändarna.

Att enhetligheten i skolan motverkar sitt främsta syfte – att utjämna de sociala skillnaderna – är till synes paradoxalt men egentligen naturligt. Ojämligheten blir större därför att det är barnen från sk icke studiemotiverade hem som ställer de största kraven på sig själva. Är de inte säkra eller näst intill säkra på att klara av fortsatta teoretiska eller praktiska studier av visst slag avstår de i stället från dessa.

Det är därför som barn från arbetarhem inte söker till gymnasieskolans naturvetenskapliga linje om de har 2,3 i snittbetyg. Barn från arbetarhem söker inte heller vidare till högskolan om de inte har överbevisats om att de kommer

att klara de högre studierna. Att den sociala snedrekryteringen till högre utbildning ökat efter den sk högskolereformen, trots att ett av de främsta syftena just var att minska den, är vare sig förvånande eller någon tillfällighet.

(m)-program

Detta är den grundläggande analysen bakom de förslag till en annan utbildningspolitik som förslaget till nytt moderat partiprogram innehåller. Sätter vi inte den personliga kunskaps- och färdighetsutvecklingen främst klarar skolan inte heller andra uppgifter som vi så gärna lägger på den.

Med denna utgångspunkt är det naturligt och riktigt att sträva efter att så tidigt som möjligt söka ta till vara barnens intresse för att lära. Skolstarten bör sättas till sex år och förskolan ges en starkare skolförberedande inriktning.

För att skolan skall förmå möta de framväxande personligheterna hos tonårseleverna bör hela tanken på ett sammanhållet högstadium överges till förmån för successivt ökande valmöjligheter. I nian är det sannolikt klokt att låta tillvalsalternativen få karaktären av linjer.

Efter årskurs nio bör en flexibel "kompletteringsperiod" introduceras. Inom ramen för den kan de elever som under högstadietiden ändrat studieönskemål eller som av andra skäl saknar de kunskaper tex gymnasiestudier kräver få sitt kunnande kompletterat. En mindre fördomsfull syn på att då och då genom skolgången stoppa upp och komplettera brister är över huvud taget angelägen om skolans kunskapsförmedlande uppgift

skall kunna klaras. Att släppa elever med otillräcklig bas vidare till högre studier är uttryck för missriktad hänsyn.

Gymnasieskolan

Våren 1984 tänker regeringen inleda en reformering av gymnasieskolan. På basis av principer som riksdagen då skall fastställa är det tänkt att successiva förändringar skall genomföras under resten av 80-talet.

Det som hittills sluppit ut ur regeringens kansliet om de kommande förslagens innebörd ger knappast intryck av att regeringen rätt förstått vari gymnasieskolans problem består.

Företagen hyser i dag en uppenbar skepsis gentemot den yrkesutbildning som gymnasieskolan förmedlar. Samtidigt anser högskolans företrädare att de elever som söker sig vidare till högre studier har en alltför bräcklig kunskapsgrund.

Denna sammansatta problembild skall regeringen tydligen angripa genom att göra gymnasieskolan mera enhetlig än i dag. Det tror jag personligen är att gå åt alldeles fel håll. Tvärtom gäller det att förstärka koncentrationen på de ämnen som är centrala i förhållande till respektive linjes syfte. De elever som skall vidare till högre studier behöver uppenbarligen en bättre teoretisk skolning, medan de som valt en mera yrkesinriktad utbildningsväg har behov av en stabilare kontakt med arbetsmarknaden och dess realiteter.

För att nå det senare syftet är lärlingsutbildning överlägsen den utbildning gymnasieskolan kan förmedla. Ett system för sådan utbildning omfattande

den övervägande delen av dagens gymnasieskolas yrkesutbildning, skisseras i programmet.

Utbildningstiden delas mellan ett företag och gymnasieskolan. Huvuddelen av arbetsveckan ägnar eleven åt träning i företaget. En till två dagar ägnas åt fortsatt teoretisk skolning inom gymnasieskolan.

Lärlingen är under utbildningstiden anställd i det företag där utbildningen sker. Företaget svarar för lön i förhållande till den arbetsinsats lärlingen gör medan det offentliga står för de kostnader den gymnasieknutna undervisningen för med sig samt för administrationen.

När lärlingsutbildningssystemet är fullt utbyggt skulle vårt land ha en gymnasieskola med tre- och fyraårig i huvudsak studieförberedande utbildning, två- eller tre-årig i huvudsak yrkesförberedande utbildning samt direkt yrkesförberedande lärlingsutbildning på mellan två och fyra år. Omfattningen av lärlingsutbildningen bör kunna bli minst 30 procent av en årskull elever.

Krav

Den variationsrika skolan ökar möjligheterna att ställa krav på eleverna. Sådana är nyttiga som förberedelse för livet utanför skolan och stimulerande när de

ställs med utgångspunkt i elevernas skiftande anlag. Skolan visar sitt erkännande för att varje elev har förutsättningar som kan utvecklas om den kräver att också den enskilde själv tar dessa till vara.

Så till slut något om det som lite högtidligt brukar kallas normer. Att till den unga generationen överbringa sådana är först och främst en uppgift för föräldrarna. Liksom dessa inte kan frånsvara sig ansvaret för allehanda vardagliga ting i samband med barnens uppväxt kan de inte heller lägga ansvaret för våra ungas fostran på skolan. Men skolan kan och skall hjälpa till.

I sitt eget arbete har skolan en unik möjlighet till detta. Inläring fungerar inte utan ordning och reda, punktlighet, hänsyn gentemot andra, flit och en smula oppoffring. Skolan måste i praktisk handling visa vad i grunden rätt självklara levnadsregler faktiskt betyder.

I debatten om det moderata programförslaget har det tvistats om huruvida det är i huvudsak liberalt eller konservativt. En skola som inser mångfaldens betydelse för kvaliteten och som rätt förmår förmedla sådant som ett civiliserat samhälle behöver av hänsyn och ansvar tar till vara det bästa som dessa båda idéströmningar lämnat oss att förvalta.